

**De dualiseringstheze hertoetst.
Inkomens, koopkracht en welvaart
van uitkeringstrekkers
in de periode 1985-1992.**

Bea Cantillon
Mark Andries

december 1994

B E R I C H T E N

CENTRUM VOOR SOCIAAL BELEID
UFSIA - UNIVERSITEIT ANTWERPEN

D/1994/6104/05

INHOUD

1. De vervangingsinkomens van de sociale zekerheid: evolutie 1985-1992	2
1.1. Meer uitkeringstrekkers, minder sociale zekerheidsuitgaven	2
1.2. De inkomens en welvaartspositie van uitkeringstrekkers	3
1.3. Armoede en bestaansonzekerheid onder uitkeringstrekkers	5
1.4. De verklaring: het afnemende belang van vervangingsuitkeringen voor de gezinsinkomens	7
2. De welvaartspositie van eeninkomensgezinnen en langdurig uitkeringsafhankelijken	8
2.1. Eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering	8
2.2. Langdurig uitkeringsafhankelijken	11
3. Het beleid inzake minimumuitkeringen	14
4. Besluiten	18
BIBLIOGRAFIE	19
BIJLAGEN	20

Op basis van gegevens verzameld aan de hand van drie opeenvolgende enquêtes bij de Belgische bevolking in 1985-1988-1992, kwam het Centrum voor Sociaal Beleid tot volgende merkwaardige en alleszins paradoxale besluiten. Van 1985 tot 1992 was er *geen* sprake van een toename van het aantal financieel bestaansonzekere huishoudens; de doelmatigheidswerking van de sociale zekerheid - begrepen als de waarborging aan elk huishouden van een minimum-inkomen - bleef in die periode *stabiel* en de armoedekloof - d.w.z. het bedrag nodig om iedereen op te tillen tot het normatieve minimum-inkomen - werd *niet* groter. De empirie *verwierp* ook de dualiseringshypothese: de Belgische samenleving is tijdens het laatste decennium *geen* tweedeling gaan vertonen met aan de ene kant een omvangrijke minderheid met een laag (en steeds lager wordend) inkomen uit sociale zekerheid en aan de andere kant een kleiner wordende meerderheid met een hoog (en stijgend) inkomen uit arbeid. Ook in sommige andere sterk ontwikkelde welvaartsstaten (o.m. in Nederland en in Noorwegen; zie tabel in bijlage 1) werd een dergelijke stabiliteit in een periode van tewerkstellingscrisis vastgesteld. De besluiten voor België bevestigen overigens de trendbewegingen die reeds eerder voor Vlaanderen werden vastgesteld in de periode 1976-1985 (Cantillon e.a., 1990).

Hoewel steekproefenquêtes, zeker wanneer ze betrekking hebben op de inkomens van individuen en gezinnen, nooit volledige betrouwbaarheid kunnen garanderen, lijken deze metingen voldoende stevig om als paradoxaal uitgangspunt voor deze bijdrage te dienen. Paradoxaal omdat ze in tegenspraak zijn met het courant gevoerde (maar slechts zelden empirisch gestaafde) discours omtrent nieuwe armoede, toename van ongelijkheden en dualisering van de samenleving. Vrij algemeen wordt immers aangenomen dat economische, beleidsmatige en socio-demografische veranderingen (tewerkstellingscrisis en crisis van het gezin) belangrijke negatieve gevolgen hadden voor de welvaartsverdeling en voor de doelmatigheid van de sociale zekerheid ⁽¹⁾.

Bij dit uitgangspunt rijzen dan ook twee vragen. *Ten eerste*, hoe kan de stabiliteit inzake welvaartsverdeling en doelmatigheidswerking van de sociale zekerheid, in een periode van toenemende werkloosheid en van beheersing van de sociale zekerheidsuitgaven, verklaard worden? *Ten tweede*, maskeert de stabiliteit in gemiddelde termen verarmingstendensen onder welbepaalde risicogroepen? Deze bijdrage levert enkele elementen van antwoord op deze vragen. In een *eerste deel* wordt gezocht naar een verklaring voor de tegenstelling tussen de belangrijke daling van het uitkeringsniveau bij een toename van het aantal uitkeringstrekkers enerzijds, en de stabiliteit van de inkomenspositie van uitkeringstrekkers anderzijds. In een *tweede deel* wordt nagegaan in hoeverre de vastgestelde gemiddelde welvaartsstabiliteit onder uitkeringstrekkers verarmingstendensen maskeert onder eeninkomensgezinnen en langdurig uitkeringsafhankelijken. In een *derde deel* wordt ingegaan op de invloed van het gevoerde beleid inzake minimumuitkeringen.

¹ Vaak wordt hierbij verwezen naar de toename van het aantal ontvangers van het bestaansminimum (van 44.000 in 1986 tot 62.000 vandaag). De vraag blijft echter open in hoeverre deze toename toe te schrijven is aan de verhoogde *take-up* van bijstandsuitkeringen, het optrekken van de bijstandsniveaus en de uitbreiding van de groep van potentiële gerechtigden -o.m. door de verlaging van de meerderjarigheidleeftijd tot 18 jaar.

1. De vervangingsinkomens van de sociale zekerheid: evolutie 1985-1992

1.1. Meer uitkeringstrekkers, minder sociale zekerheidsuitgaven

Het aantal ontvangers van sociale zekerheidsuitkeringen (gepensioneerden, werklozen, arbeidsongeschikten, ...) heeft een aanzienlijke toename gekend. Zo steeg van 1985 tot 1992 in de werknemersregeling het aantal gepensioneerden met 164.000 of 13%. Het aantal werkzoekende uitkeringsgerechtigde werklozen (UVW's) daalde, maar het totaal aantal personen met een werkloosheidsuitkering (inclusief loopbaanonderbrekers, bruggepensioneerden, oudere werklozen, deeltijds stempelende werknemers, ...) kende een toename met 90.000 eenheden of met 10%. Enkel het aantal invaliden kende een lichte daling (-0,6%). Ook de sociale zekerheid voor zelfstandigen en de bijstandsregelingen kenden tijdens deze periode een aanzienlijke toename van het aantal uitkeringstrekkers (+8% gepensioneerde zelfstandigen, +14% bestaansminimumtrekkers, +43% ontvangers van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden) (2).

De toename van het aantal uitkeringstrekkers is evenwel *niet* gepaard gegaan met een overeenkomstige groei van de uitgaven, zeker niet wanneer deze uitgaven aan de algemene welvaart worden gerelateerd. De verhouding van de uitgaven voor vervangingsuitkeringen (in de regelingen voor werknemers en zelfstandigen en in de bijstand) t.o.v. het Bruto Binnenlands Produkt bedroeg in 1985 nog 15,4%; in 1992 was dit aandeel gedaald tot 12,9%. Ook de takken die een sterke groei kenden van het aantal uitkeringstrekkers, vertoonden een relatieve terugval: de uitgaven voor de takken 'werkloosheid' en 'pensioenen' daalden resp. van 4,5% tot 3% en van 7,3% tot 6,6% van het BBP (zie tabel 1) (3).

Deze ontwikkeling brengt sommigen tot de zgn. "dualiseringsthese". Die stelt dat de inkomenskloof tussen werkenden en uitkeringstrekkers groeit, terwijl de armoede onder de uitkeringstrekkers zou toenemen (4). De data van het Centrum voor Sociaal Beleid (UFSIA), gebaseerd op steekproefsgewijze bevragingen van de Belgische huishoudens, laten toe deze stelling te toetsen voor de periode 1985-1992.

2 Bronnen: Jaarstatistieken RVP, RVA, RIZIV, Ministerie van Volksgezondheid.

3 Deze ontwikkeling moet grotendeels worden toegeschreven aan het tijdens de beschouwde periode gevoerde "besparingsbeleid": o.m. de tijdelijke (gedeeltelijke) niet-indexering van de meeste sociale uitkeringen (1983-1988), de selectieve en slechts zeer gedeeltelijke welvaartsvastheid van de uitkeringen, de invoering van een doorgedreven gezinsmodalisering, het doorschuiven van werklozen vanuit de (duurdere) UVW-categorie naar "goedkopere" statuten, de schorsing van steeds meer "abnormaal langdurig" werklozen.

4 Zie hierover: Cantillon, 1990, p. 398-407.

Tabel 1: Evolutie van de uitgaven voor vervangingsinkomens (werknemersregeling, regeling zelfstandigen en bijstand) als % van het Bruto Binnenlands Produkt, 1985-1992.

	<i>arbeids- ongeschiktheid</i>	<i>pensioenen</i>	<i>werkloosheid</i>	
1985	2,0	7,3	4,5	
1990	1,8	6,6	3,0	
1991	1,5	6,6	3,0	
1992	1,5	6,6	3,0	
	<i>arbeids- ongevallen</i>	<i>beroeps- ziekten</i>	<i>bijstand</i>	<i>TOTAAL</i>
1985	0,8	0,3	0,5	15,4
1990	0,7	0,3	0,6	13,0
1991	0,7	0,3	0,7	12,8
1992	0,8	0,3	0,7	12,9

Bron: Eigen berekeningen op basis van het Algemeen Verslag over de Sociale Zekerheid en de Nationale Rekeningen.

1.2. De inkomens en welvaartspositie van uitkeringstrekkers

Op het niveau van de individuele inkomenstrekkers doen de gevolgen van het feit dat de sociale zekerheidsuitgaven ondanks de sterke groei van het aantal uitkeringstrekkers slechts matig zijn toegenomen, zich duidelijk voelen. Terwijl het gemiddelde individuele arbeidsinkomen van 1985 tot 1992 een reële toename kende van meer dan 5%, daalde de waarde van het gemiddelde vervangingsinkomen met meer dan 8%. Deze daling situeert zich bij de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen en (vooral) bij de werkloosheidsuitkeringen; de pensioenen daarentegen kenden een waardeinstijging die ongeveer gelijk is aan die van de arbeidsinkomens (zie tabel 2).

Tabel 2: Niveau en aantal van individuele sociale zekerheidsuitkeringen en arbeidsinkomens, 1985-1992 (in prijzen van 1992).

	<i>gemiddelde uitkeringshoogte</i>			<i>% individuen met inkomen</i>	
	<i>1985</i>	<i>1992</i>	<i>% evolutie 1985-1992</i>	<i>1985</i>	<i>1992</i>
<i>pensioenen</i>	27.700	29.300	+5,8	13	16
<i>werkloosheidsuitkeringen</i>	17.700	15.100	-14,7	5	6
<i>arbeidsongeschiktheidsuitkeringen</i>	20.500	18.700	-8,8	3	3
<i>arbeidsinkomens</i>	41.900	44.100	+5,3	35	38

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

Een heel ander beeld ontstaat evenwel wanneer de inkomensevolutie van de uitkeringstrekkers op gezinsniveau wordt beschouwd (zie tabel 3) ⁽⁵⁾. Het gemiddeld gezinsinkomen van de huishoudens met een vervanginginkomen blijkt immers veel sterker te zijn gestegen dan dat van huishoudens met *uitsluitend* (één of meerdere) arbeidsinkomens (die een inkomenstoename kenden met bijna 11%). Het sterkst stegen de inkomens van huishoudens waar een werkloosheidsuitkering aanwezig is (met bijna 21%). De inkomensevolutie op huishoudensniveau is m.a.w. de inverse van deze op individueel niveau.

Tabel 3: Gemiddelde gezinsinkomens (in prijzen van 1992) van huishoudens met en zonder vervangingsinkomen, 1985-1992.

	gemiddelde uitkeringshoogte			% huishoudens met inkomen	
	1985	1992	evolucie 1985-1992	1985	1992
- huishoudens zonder vervangingsinkomen	74.800	82.800	+10,7	53	47
- huishoudens met pensioen	46.700	53.900	+15,4	32	34
- huishoudens met werkloosheidsuitkering	56.000	67.600	+20,7	12	16
- huishoudens met arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	62.100	66.000	+6,3	7	8

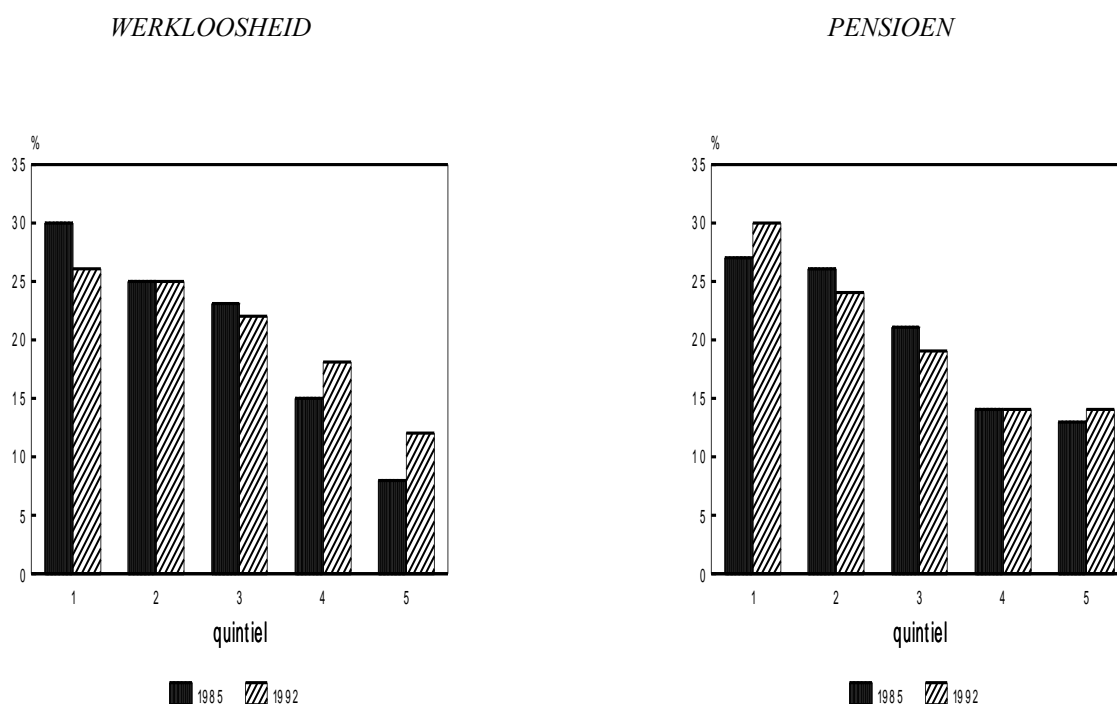
Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

Omdat het gemiddeld inkomen van huishoudens met een werkloosheidsuitkering in sterkere mate is gestegen dan het inkomen van huishoudens met arbeidsinkomens of pensioenen, schuiven deze huishoudens op naar hogere welvaarts categorieën ⁽⁶⁾. De spreiding van de huishoudens met een pensioeninkomen is stabiel gebleven, op de toename van het aandeel in het onderste quintiel na (zie grafiek 1).

⁵ Dit kan worden verantwoord, aangezien de huishoudens (veel meer dan de individuen) te beschouwen zijn als relevante eenheden van inkomensverwerving en consumptie.

⁶ "Welvaart" wordt hier begrepen als het gezinsinkomen na aanpassing voor de gezinssamenstelling. Voor de standaardisering wordt gebruik gemaakt van de OESO-schaal. Deze bedraagt: 0,66 voor een alleenstaande; 1,0 voor een koppel; 1,25 voor 3 personen; 1,45 voor 4 personen; 1,60 voor 5 personen; 0,15 voor iedere bijkomende persoon in het huishouden.

Grafiek 1: Verdeling van de huishoudens met een werkloosheidsuitkering en met een pensioen over de gestandaardiseerde inkomensquintielen (*), 1985-1992.

(*) de gezinsinkomens werden aangepast aan de gezinsgrootte volgens de OESO-equivalentieschaal (zie voetnoot 6).

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

1.3. Armoede en bestaansonzekerheid onder uitkeringstrekkers ⁽⁷⁾

Uit tabel 4 valt allereerst af te leiden dat sinds 1985 de armoede onder uitkeringstrekkers niet is toegenomen. Gemeten met de CSB-norm is de bestaansonzekerheid binnen deze categorie zelfs afgenomen. Deze stabiele tot verminderde armoede onder uitkeringstrekkers is *niet* het gevolg van een verbeterde doelmatigheidswerking van de vervangingsuitkeringen (gemeten

⁷ Voor de meting van bestaansonzekerheid en armoede wordt gebruik gemaakt van de vrij genereuze, "subjectieve" CSB-norm en de strenge, "statistische" EG-norm (cf. Cantillon e.a., 1993). Dit zijn, voor 1985 en 1992, de normbedragen voor de verschillende gezinstypes:

Tabel: Sociale levensminima in BEF (CSB-enquêtes 1985 en 1992).

	CSB		EG	
	1985	1992	1985	1992
1 bejaarde	24.700	26.700	15.300	17.800
1 actieve	27.200	28.400	15.300	17.800
2 bejaarden	32.200	35.800	26.000	30.200
1 actieve + 1 bejaarde	37.300	37.600	26.000	30.200
2 actieven	39.100	39.300	26.000	30.300
2 actieven + 1 kind	45.300	48.600	33.700	39.100
2 actieven + 2 kinderen	49.700	54.000	41.300	47.900
2 actieven + 3 kinderen	51.100	57.900	49.000	56.800
1 actieve + 1 kind	35.500	37.700	23.000	26.600

(Bedragen voor 1985 zijn uitgedrukt in prijzen van 1992).

als het aandeel huishoudens die *dankzij* hun uitkering bestaanszeker worden), *maar wel* van het toegenomen aantal uitkeringstrekkers die *ook zonder* vervangingsuitkering bestaanszeker zouden zijn. Deze ontwikkeling doet zich in het bijzonder voor bij huishoudens met een werkloosheidsuitkering, in minder mate ook bij huishoudens met een pensioen.

Deze bevindingen, gebaseerd op indicatoren van financiële aard, worden bevestigd door indicatoren van de levensstijl: van 1985 tot 1992 is het aandeel bezitters van duurzame comfortgoederen (o.m. kleuren-televisietoestel, telefoon, auto) onder de huishoudens met een vervangingsuitkering vrij aanzienlijk toegenomen, zodat de materiële leefstijlen van huishoudens met en zonder vervangingsuitkering dicht bij elkaar zijn gaan aansluiten. Bovendien slaagt een toegenomen aandeel (meer dan de helft) van de huishoudens met een werkloosheidsuitkering erin om regelmatig te sparen (zie tabel 5).

Tabel 4: Percentage huishoudens met vervangingsuitkering naar bestaanszekerheid vóór en na vervangingsuitkering, 1985-1992.

	<i>huishoudens met pensioen</i>		<i>huishoudens met werkloosheidsuitkering</i>	
	<i>1985</i>	<i>1992</i>	<i>1985</i>	<i>1992</i>
	<i>CSB-norm (bestaansonzekerheid)</i>			
- <i>bestaanszeker vóór en na uitkering</i>	<i>11</i>	<i>14</i>	<i>33</i>	<i>50</i>
- <i>bestaansonzeker vóór, bestaanszeker na uitkering</i>	<i>61</i>	<i>60</i>	<i>34</i>	<i>26</i>
- <i>bestaansonzeker vóór en na uitkering</i>	<i>28</i>	<i>26</i>	<i>34</i>	<i>23</i>
<i>TOTAAL</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
			<i>EG-norm (armoede)</i>	
	<i>1985</i>	<i>1992</i>	<i>1985</i>	<i>1992</i>
- <i>bestaanszeker vóór en na uitkering</i>	<i>19</i>	<i>19</i>	<i>55</i>	<i>63</i>
- <i>bestaansonzeker vóór, bestaanszeker na uitkering</i>	<i>75</i>	<i>74</i>	<i>34</i>	<i>28</i>
- <i>bestaansonzeker vóór en na uitkering</i>	<i>6</i>	<i>8</i>	<i>12</i>	<i>9</i>
<i>TOTAAL</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

Tabel 5: Percentage huishoudens in bezit van een aantal duurzame comfortgoederen, 1985-1992.

	<i>huishoudens zonder vervangingsuitkering</i>		<i>huishoudens met werkloosheidsuitkering</i>		<i>huishoudens met pensioen</i>	
	1985	1992	1985	1992	1985	1992
- bad of douche	96	96	87	92	83	85
- eigen woning	62	63	47	58	70	72
- jaarlijkse vakantiereis	61	71	38	45	38	44
- telefoon	79	90	56	83	72	89
- auto	89	89	68	77	47	55
- kleuren-tv	85	94	80	95	81	95
- regelmatig sparen	68	75	44	56	49	49

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

1.4. De verklaring: het afnemende belang van vervangingsuitkeringen voor de gezinsinkomens

De dualiseringsthese, die stelt dat de inkomenskloof tussen uitkeringstrekkers en niet-uitkeringstrekkers groeit en dat de armoede onder uitkeringstrekkers toeneemt, wordt op huishoudensniveau verworpen door de empirie. Veeleer is immers het tegendeel waar: het gemiddeld gezinsinkomen van de uitkeringstrekkers steeg sterker dan dat van niet-uitkeringstrekkers; de welvaartspositie van de uitkeringstrekkers verbeterde; meer uitkeringen kwamen terecht bij huishoudens die ook zonder uitkering bestaanszeker zouden zijn en de armoede en bestaansonzekerheid onder de uitkeringstrekkers bleef stabiel. Ook was er sprake van een toenadering der materiële leefstijlen van uitkeringstrekkers en niet-uitkeringstrekkers.

De verklaring voor deze positief tenderende welvaartspositie van uitkeringstrekkers moet vooral, zo niet uitsluitend, worden gezocht in het afnemende belang van de vervangingsuitkeringen binnen de gezinsinkomens (zie tabel 6). Tijdens de beschouwde jaren is het aandeel van de gezinnen die uitkeringen cumuleren met andere gezinsinkomsten immers sterk toegenomen (van 43% in 1985 naar 48% in 1992). Dit deed zich vooral (doch niet uitsluitend) voor bij de werklozen: het aandeel huishoudens met een werkloosheidsuitkering dat beroep kan doen op andere gezinsinkomsten steeg van 76% in 1985 naar 86% in 1992. Het gemiddeld aandeel van de werkloosheidsuitkering binnen de gezinsinkomens daalde overeenkomstig van 43% tot 32%. Dezelfde trendbeweging - zij het veel minder uitgesproken - kan ook worden vastgesteld bij huishoudens met een pensioeninkomen.

De toenemende cumulatie van sociale zekerheidsuitkeringen met andere gezinsinkomsten uit arbeid of uit sociale zekerheid past in een beweging die als een van de meest betekenisvolle van de voorbije decennia moet worden beschouwd, namelijk de algemene toename van het meer-verdienerschap. Steeds minder huishoudens zijn voor hun welvaart van slechts één inkomensbron, verworven door één gezinslid afhankelijk; steeds meer gezinnen tellen meerdere inkomensstrekkers, die hetzij een arbeidinkomen, hetzij een sociale zekerheidsuitkering ontvangen (zie hierover Cantillon e.a., 1994). Eerder onderzoek (Cantillon, 1990 en 1992) wees reeds uit dat het vooral deze sociaal-demografische

verandering is geweest die ertoe leidde dat armoede en bestaansonzekerheid *niet* toenamen tijdens de voorbije crisisperioden.

Tabel 6: Het belang van de uitkeringen voor gezinnen met een vervangingsinkomen, 1985-1992.

	1985	1992
% WAARVOOR VERVANGINGSINKOMEN NIET DE ENIGE INKOMENSBRON IS:		
- werkloosheid	76	86
- pensioen	39	42
% MET MEER DAN ÉÉN INKOMENSTREKKER		
- werkloosheid	73	77
- pensioen	37	46
GEMIDDELD AANDEEL (%) VAN HET VERVANGINGSINKOMEN IN HET TOTAAL GEZINSINKOMEN		
- werkloosheid	43	32
- pensioen	80	79

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

2. De welvaartspositie van eeninkomensgezinnen en langdurig uitkeringsafhankelijken

De vraag rijst of de globale stabiliteit verarmingstendensen maskeert onder welbepaalde (intrinsiek zwakke) groepen, die een hoog bestaansonzekerheidsrisico kennen. Het gaat hierbij met name om de eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering en om de langdurig uitkeringsafhankelijken. Eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering vertegenwoordigen ongeveer een kwart van de huishoudens, waarvan bijna de helft bestaansonzeker en 13% arm. De langdurig uitkeringsafhankelijken vormen een kwart van de bevolking, waaronder 26% bestaansonzekeren en 10% armen. In beide gevallen gaat het vooral om gepensioneerden (78% van de eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering, 55% van de langdurig uitkeringsafhankelijken). Onder de eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering telden we 12% werklozen, zieken en invaliden; deze categorieën vertegenwoordigen 45% van de langdurig uitkeringsafhankelijken.

2.1. Eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering

In deze paragraaf wordt de evolutie onderzocht van welvaart en bestaanszekerheid van *eeninkomensgezinnen* met een werkloosheidsuitkering en met een pensioen. Deze eeninkomensgezinnen vertegenwoordigen respectievelijk 4% en 18% van de Belgische huishoudens. Uit tabel 7 blijkt dat de (overigens zeer lage) gemiddelde welvaart van deze huishoudens aanzienlijk is toegenomen, bij de werklozen sterker, bij de gepensioneerden minder sterk dan de algemene welvaartstoename. Nadere analyse van de verschillende gezinsinkomenscomponenten leert dat de welvaartstoename die zich bij de huishoudens met

een werkloosheidsuitkering voordoet, *niet* het resultaat is van een hogere gemiddelde werkloosheidsuitkering (die zowel bij koppels als bij alleenstaanden vrijwel stabiel bleef), *maar wél* van een verhoging van de kinderbijslag en van neveninkomsten (vooral uit deeltijdse tewerkstelling).

Grafiek 2 toont hoe de eeninkomensgezinnen met een werkloosheidsuitkering en met een pensioen zijn verdeeld over de welvaartsquintielen, en hoe deze verdeling evolueerde van 1985 tot 1992. Hieruit blijkt dat deze verdeling grotendeels een gelijke structuur heeft behouden (met een concentratie van de werkloze eeninkomensgezinnen in het onderste quintiel), hoewel de werklozen een zekere verbetering en de gepensioneerden een zekere verslechtering van hun welvaartspositie hebben gekend.

Tabel 8 toont hoe het aandeel bestaansonzeker en armen (gemeten met resp. de CSB-norm en de EG-norm) onder eeninkomensgezinnen met een werkloosheidsuitkering en met een pensioen evolueerde. Hoewel werkloze eeninkomensgezinnen een zeer hoog bestaansonzekerheidsrisico blijven kennen (nog steeds heeft 65% een inkomen dat onder het socio-vitaal minimum ligt), volgen ze toch de algemene dalende trend van de bestaansonzekerheid. Dit geldt niet voor de gepensioneerde eeninkomensgezinnen, waar het aandeel bestaansonzeker toeneemt.

We besluiten dat de vraag of eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering een relatieve welvaartsachteruitgang kennen, *niet* eenduidig te beantwoorden is. De in omvang erg beperkte categorie van eeninkomensgezinnen met een werkloosheidsuitkering is er qua welvaartspositie en bestaanszekerheid op *vooruit* gegaan, hoewel hun bestaansonzekerheidsrisico ongemeen hoog blijft (65%). Gepensioneerde huishoudens met één inkomenstrekker gaan er - ondanks een niet onaanzienlijke toename van hun koopkracht - relatief gesproken op achteruit, waarbij hun risico op bestaansonzekerheid een kleine stijging kent.

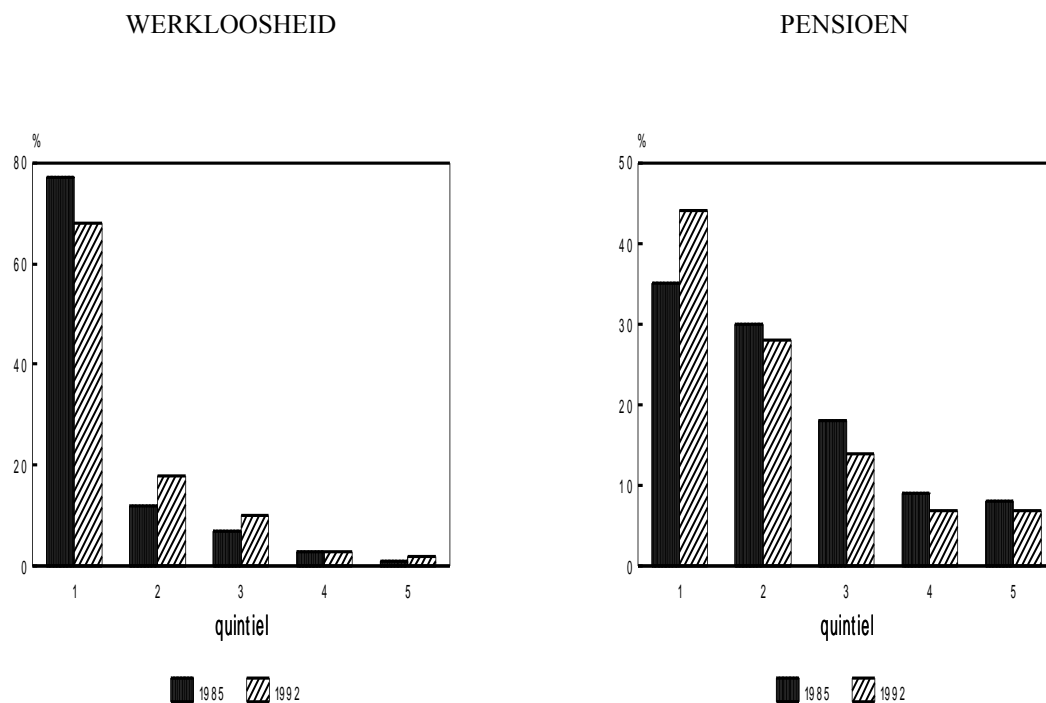
Tabel 7: Evolutie van de gemiddelde gestandaardiseerde (*) gezinsinkomens (in prijzen van 1992) van eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering.

	1985	1992	evolutie 1985- 1992
<i>ALLE HUISHOUDENS:</i>	53.800	61.700	+ 7.900 (+ 14,7%)
<i>EENINKOMENSGEZINNEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN:</i>			
<i>met werkloosheidsuitkering</i>	31.800	38.900	+ 7.100
<i>% van de huishoudens:</i>	3	4	(+ 22,3 %)
<i>met pensioen</i>	43.100	47.600	+ 4.500
<i>% van de huishoudens:</i>	20	18	(+ 10,4 %)

(*) de gezinsinkomens werden aangepast aan de gezinsgrootte volgens de OESO-equivalentieschaal (zie voetnoot 6).

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

Grafiek 2: Verdeling van de eeninkomensgezinnen met een werkloosheidsuitkering en met een pensioen over de gestandaardiseerde inkomensquintielen (*), 1985-1992.

(*) de gezinsinkomens werden aangepast aan de gezinsgrootte volgens de OESO-equivalentieschaal (zie voetnoot 6).

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

Tabel 8: Percentage bestaansonzekereren onder eeninkomenshuishoudens met een vervangingsinkomen, 1985-1992.

	CSB-norm	
	1985	1992
- alle huishoudens	22	18
- eeninkomensgezinnen met werkloosheidsuitkering	76	65
- eeninkomensgezinnen met pensioen	37	41
	EG-norm	
	1985	1992
- alle huishoudens	6	6
- eeninkomensgezinnen met werkloosheidsuitkering	34	27
- eeninkomensgezinnen met pensioen	8	10

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

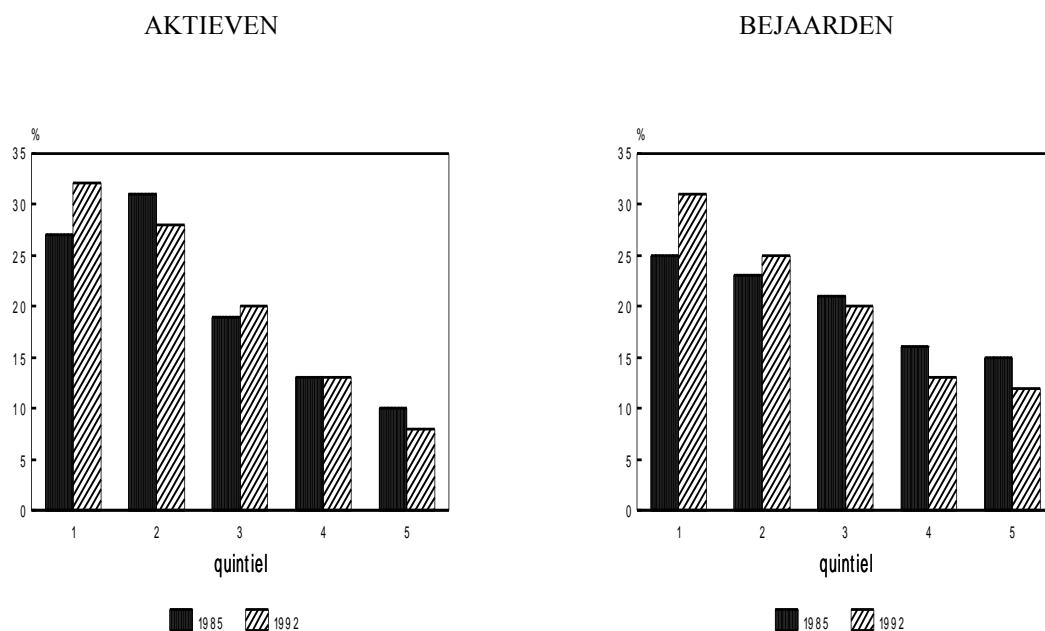
2.2. Langdurig uitkeringsafhankelijken

Anders dan een cross-sectionele analyse, waarbij dwarsdoorsneden van de inkomensverdeling over verschillende jaren met elkaar worden vergeleken, laat een longitudinale of panel-analyse toe de inkomens van dezelfde huishoudens te volgen over de tijd. Aangezien door het Centrum voor Sociaal Beleid een panel van (telkens dezelfde) huishoudens sinds 1985 periodiek wordt bevraagd, laten onze data een dergelijke analyse toe. Zo kunnen we o.m. weten in welke mate personen die gedurende een langere periode van sociale zekerheidsuitkeringen afhankelijk zijn, hun plaats binnen de inkomensverdeling kunnen handhaven, dan wel afglijden naar de onderkant van de verdeling. Als langdurig uitkeringsafhankelijk worden personen beschouwd die in elk van de drie enquêtejaren (1985, 1988 en 1992) tot een huishouden met een vervangingsinkomen behoorden. Dit is zowat een kwart van de Belgische bevolking, waarvan meer dan de helft bejaarden. In tabel 9 wordt getoond hoe de welvaart van deze personen evolueerde. Hieruit blijkt dat langdurig uitkeringsafhankelijken (zowel bejaarden als aktieven) een welvaartstoename hebben gekend, die evenwel geringer was dan de algemene welvaartstoename. Deze vaststelling geldt *evenzeer* voor de aktieve langdurig uitkeringsafhankelijken die *in eeninkomensgezinnen* leven (welvaartstoename met 9%), een categorie met een extreem laag welvaartspeil die overigens slechts 1% van de bevolking uitmaakt. Een slechts beperkte welvaartstoename (+ 2%) valt te noteren bij de bejaarde uitkeringsafhankelijken in eeninkomensgezinnen, wat duidt op de vrij zwakke aanpassing van de pensioenen aan de algemene welvaartsontwikkeling.

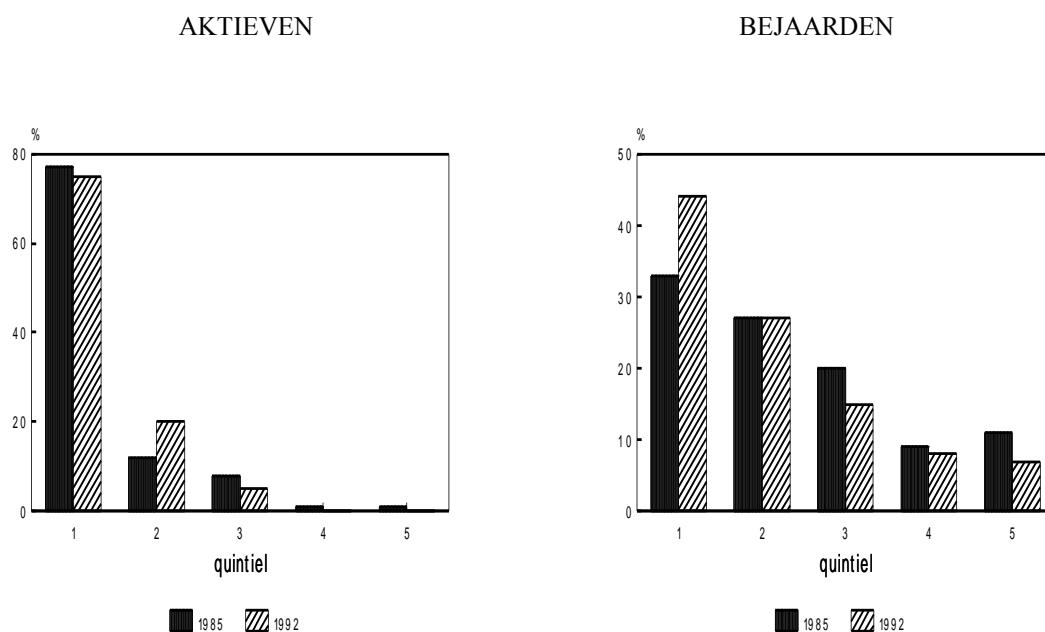
De grafieken 3 en 4 tonen hoe de welvaartspositie van deze langdurig uitkeringsafhankelijken evolueerde. Hieruit blijkt dat (zowel bejaarde als aktieve) langdurig uitkeringsafhankelijken (als gevolg van het feit dan hun welvaart de algemene welvaartsontwikkeling niet volgde) een zekere neerwaartse verschuiving ondergingen binnen de algemene welvaartsverdeling, met een toename van het aandeel dat tot het onderste welvaartsquintiel behoort.

De armoede en bestaansonzekerheid namen af bij de aktieve uitkeringsafhankelijken; bij de bejaarden bleef het aandeel bestaansonzekereren stabiel en steeg het onder de eenkomensgezinnen (tabel 10).

Grafiek 3: Verdeling van (bejaarde en niet-bejaarde) individuen die telkens tot gezin met een vervangingsuitkering behoren, over de gestandaardiseerde inkomens-decielen (*), 1985-1992.

Grafiek 4: Verdeling van (bejaarde en niet-bejaarde) individuen die telkens tot een eeninkomensgezin met vervangingsinkomen behoren, over de gestandaardiseerde inkomensdecielen (*), 1985-1992.

(*) de gezinsinkomens werden aangepast aan de gezinsgrootte volgens de OESO-equivalentieschaal (zie voetnoot 6).

Bron: CSB-enquêtes 1985-1992.

Tabel 9: Evolutie van de gemiddelde gestandaardiseerde (*) gezinsinkomens (in prijzen van 1992) van individuen die telkens (1985, 1988, 1992) behoorden tot een (eeninkomens)huishouden met een vervangingsuitkering.

	<i>% in de steekproef</i>	<i>gemiddeld gestandaardiseerd gezinsinkomen 1985</i>	<i>gemiddeld gestandaardiseerd gezinsinkomen 1992</i>	<i>%-evolutie 1985-1992</i>
- <i>hele bevolking</i>	100	54.600	64.300	+ 17,7
- <i>langdurige uitkerings- trekkers: aktieven</i>	12	46.000	50.800	+ 10,4
- <i>langdurige uitkerings- trekkers: bejaarden</i>	14	50.700	54.300	+ 7,1
- <i>langdurige uitkerings- trekkers: aktieven, één inkomen</i>	1	32.900	36.000	+ 9,4
- <i>langdurige uitkerings- trekkers: bejaarden, één inkomen</i>	5	47.700	48.800	+ 2,3

(*) de gezinsinkomens werden aangepast aan de gezinsgrootte volgens de OESO-equivalentieschaal (zie voetnoot 6).

Bron: CSB-enquêtes.

Tabel 10: Evolutie van het percentage bestaansonzekereren onder individuen die telkens (1985, 1988, 1992) behoorden een (eeninkomens)huishouden met een vervangingsuitkering.

	<i>CSB-norm</i>		<i>EG-norm</i>	
	<i>1985</i>	<i>1992</i>	<i>1985</i>	<i>1992</i>
- <i>hele bevolking</i>	19	13	7	5
- <i>langdurige uitkerings- afhankelijken: aktieven</i>	34	28	14	14
- <i>landurige uitkerings- afhankelijken: bejaarden</i>	27	25	7	7
- <i>langdurige uitkerings- afhankelijken: aktieven, één inkomen</i>	75	68	32	26
- <i>langdurige uitkerings- afhankelijken: bejaarden, één inkomen</i>	34	39	7	10

Bron: CSB-enquêtes.

3. Het beleid inzake minimumuitkeringen

Uit het voorgaande blijkt dat de empirie de dualiseringstheorie verwerpt; dit werd in verband gebracht met belangrijke structurele sociaal-demografische veranderingen (toenemend meerverdienerschap). Tegelijk zijn er geen eenduidige aanwijzingen voor verarmings-tendensen onder risicogroepen (namelijk eeninkomensgezinnen en langdurig uitkerings-afhankelijken). Er werd reeds opgemerkt dat de toegenomen welvaart van eeninkomensgezinnen met een werkloosheidsuitkering niet zozeer te maken heeft met een stijging van het uitkeringsniveau (dat stabiel op een laag peil is gebleven), maar wel met de toename van allerhande neveninkomsten. In wat volgt wordt nagegaan wat de invloed is geweest van het gevoerde beleid, en met name van de evolutie van de minimum-uitkeringen.

De grafieken 5 en 6 tonen de ontwikkeling van de koopkracht van de minimumuitkeringen voor alleenstaanden en gezinshoofden. Sinds 1985 zijn de minimumpensioenen in de werknemersregeling en de bijstandsuitkeringen (gewaarborgd inkomen voor bejaarden en bestaansminimum) reëel met resp. 5% en 11% verhoogd; het bijstandsniveau voor alleenstaanden kende zelfs een toename met 16%⁽⁸⁾. De minimumwerkloosheidsuitkeringen daarentegen bleven tijdens deze periode op een gelijk koopkracht-niveau.

De koopkracht-evolutie van de minimum-uitkeringen geeft weer of de minima zich *in absolute termen* hebben weten te handhaven; ze geeft echter *niet* weer of de minimum-uitkeringen ook zijn mee-geëvolueerd met de algemene welvaart. Hiertoe moeten de uitkeringsbedragen worden gerelateerd aan andere sociaal-economische indicatoren. De keuze van deze indicatoren ligt niet voor de hand: de verschillende economische grootheden (BBP, nationaal inkomen, gemiddelde lonen) evolueren immers niet noodzakelijk op een gelijkmatige wijze. We kozen voor twee indicatoren: *het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking* (waarbinnen de lonen, de sociale uitkeringen en de kapitaalinkomens evenwel *geen* constant aandeel uitmaken, cfr. Nationale Bank, 1994) en *het gemiddeld loon van mannelijke arbeiders in de industrie*. In grafiek 7 wordt de ontwikkeling weergegeven van de minimum-uitkeringsniveaus als procent van het nationaal inkomen per hoofd. Hieruit blijkt dat deze verhouding sinds 1985 is gedaald, het meest voor wat betreft de werkloosheidsuitkeringen, het minst voor wat betreft de bijstandsuitkeringen. Dit betekent dat de minimumuitkeringen, ondanks de stijging van hun koopkracht, de algemene welvaarts-groei niet (volledig) hebben gevolgd. Een grotere stabiliteit is vast te stellen wanneer de evolutie van de minima wordt vergeleken met die van de gemiddelde arbeiderslonen in de industrie, zoals gebeurt in grafiek 8. Bijstandsuitkeringen stegen in verhouding tot de lonen met 2 à 6%. De minimumpensioenen volgden de loonontwikkeling, terwijl de minimum-werkloosheids-uitkeringen er t.o.v. de lonen 8% op achteruitgingen.

De mate waarin het sociale zekerheidsbeleid selectief (ten voordele van de minimumuitkeringen) is geweest kan het best worden afgeleid uit de verhouding van de minimumuitkeringen tot de maximumuitkeringen; in grafiek 9 wordt de evolutie van deze verhouding weergegeven voor wat betreft de werkloosheidsuitkeringen en de invaliditeitsuitkeringen voor gezinshoofden en alleenstaanden. Voor al deze uitkeringen is de verhouding van de minimum- tot de maximumbedragen toegenomen, zodat minima en maxima dichter bij elkaar kwamen te liggen. Dit gegeven vormt een aanduiding voor de selectiviteit van het besparingsbeleid: terwijl de hogere uitkeringen werden verminderd (o.m.

⁸ Nog sterker steeg het bestaansminimum-bedrag voor alleenstaande ouders (die vroeger als "alleenstaanden" en nu als "gezinshoofden" worden behandeld), namelijk met 63%.

door de gedeeltelijke en tijdelijke opschorting van de indexering van de uitkeringen tijdens de jaren tachtig), kenden de laagste uitkeringen meermaals koopkrachtverbeteringen.

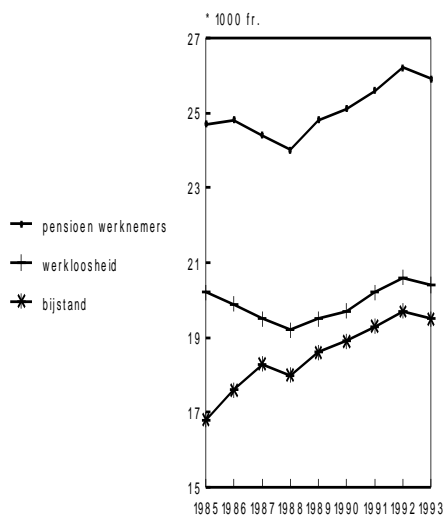
Hoe verhouden de minimumuitkeringen zich tot de normbedragen voor armoede en bestaansonzekerheid? Tabel 11 toont aan dat de meeste minimumuitkeringen, die zich doorgaans onder de CSB-norm maar boven de EG-norm bevinden, wel de evolutie van de CSB-norm maar niet die van de EG-norm hebben gevolgd.

De minimumuitkeringen (met inbegrip van verhoogde gezinsbijslagen) voor werklozen met gezinslasten zijn van 94% tot 80% van het niveau van de armoedegrens gezakt, de minima voor werklozen zonder kinderen van 99 tot 91%. Het minimum-gezinspensioen (voor werknemers met een volledige loopbaan) zakte van 113% tot 101% van de armoedegrens. De omgekeerde beweging werd gemaakt door de bijstandsuitkeringen voor eenoudergezinnen, die zich in 1985 nog 23% onder en in 1992 11% boven de EG-norm situeren: dit is het gevolg van het optrekken van zowel het bestaansminimum (vooral voor de eenoudergezinnen) als van de gewaarborgde gezinsbijslagen. Enkel de minimum-pensioenen voor werknemers met een volledige loopbaan enerzijds en de bijstands- en werkloosheidsuitkeringen voor alleenstaanden en eenoudergezinnen anderzijds liggen hoger dan de EG-armoedenorm. De bijstands- en minimumwerkloosheidsuitkeringen voor koppels met en zonder kinderen daarentegen bevinden zich 10% tot 30% onder de EG-armoedenorm.

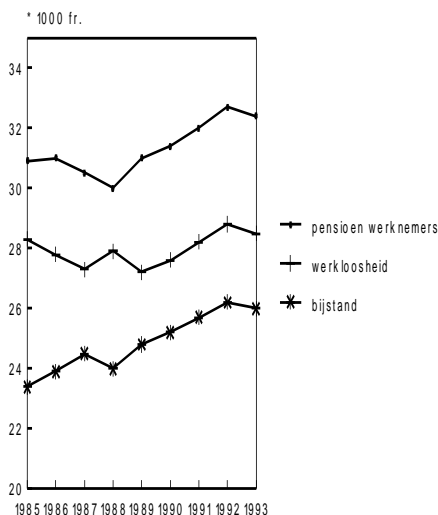
Uit deze gegevens i.v.m. de ontwikkeling van de minimumuitkeringen kan worden afgeleid dat het beleid wel degelijk heeft rekening gehouden met de kwetsbare positie van eeninkomensgezinnen met een (minimale) vervangingsuitkering: in besparingstijd werd immers niet geraakt aan de koopkracht van deze uitkeringen en werden sommige uitkeringsbedragen (vooral de bijstandsuitkeringen) in reële termen verhoogd. Toch moet worden benadrukt het beleid *weinig meer heeft gedaan dan* het (reeds lage) welvaartspeil van de eeninkomensgezinnen met een minimum-vervangingsinkomen *gehandhaafd*; de meeste minimumuitkeringen zijn immers achterop gebleven bij de algemene welvaartsontwikkeling en bij de evolutie van de strengste armoedenorm. Tenzij ze beschikken over additionele inkomsten (uit huur, zwart werk, alimentatiegeld, hulp van derden) hebben de meeste eeninkomensgezinnen met een minimumuitkering nog steeds een gezinsinkomen dat zich onder de bestaansonzekerheidsgrens (en voor sommigen zelfs de armoedegrens) bevindt (⁹).

⁹ Bovendien liggen de minimum-werkloosheidsuitkering en de bijstandsuitkering (inclusief gezinsbijslag) voor een gezin met twee kinderen óók lager dan de door het Centrum voor Sociaal Beleid recent berekende "budgetnorm" (die, op basis van de kosten voor levensonderhoud, aangeeft over welk inkomen een huishouden moet kunnen beschikken om er een minimale, maar volwaardige levensstandaard op na te houden). In april 1992 had een huishouden van twee volwassenen en twee kinderen met een minimum-werkloosheidsuitkering een inkomen dat 82% van deze budgetnorm bedraagt; een dergelijk gezin met het bestaansminimum ontving 76% van de budgetnorm. Op deze budgetnorm zal in een volgend *CSB-bericht* meer uitgebreid worden ingegaan.

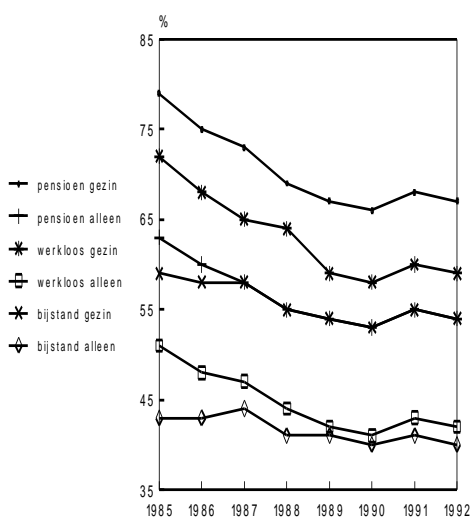
Grafiek 5: Evolutie van een aantal minimumuitkeringsbedragen (*) voor alleenstaanden, 1985-1993 (in prijzen van 1993).

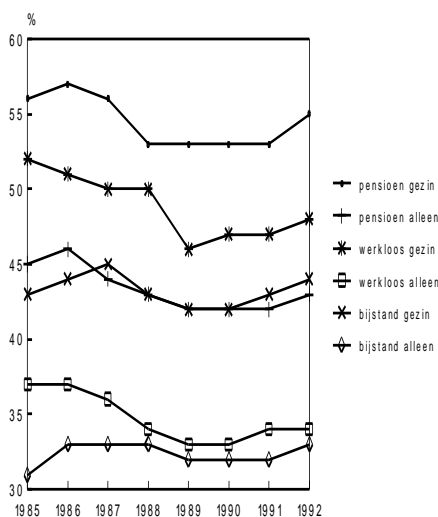
Grafiek 6: Evolutie van een aantal minimumuitkeringsbedragen (*) voor gezinshoofden, 1985-1993 (in prijzen van 1993).

Grafiek 7: Evolutie van een aantal minimumuitkeringen (*) als % van het nationaal inkomen per hoofd van de bevolking, 1985-1992.

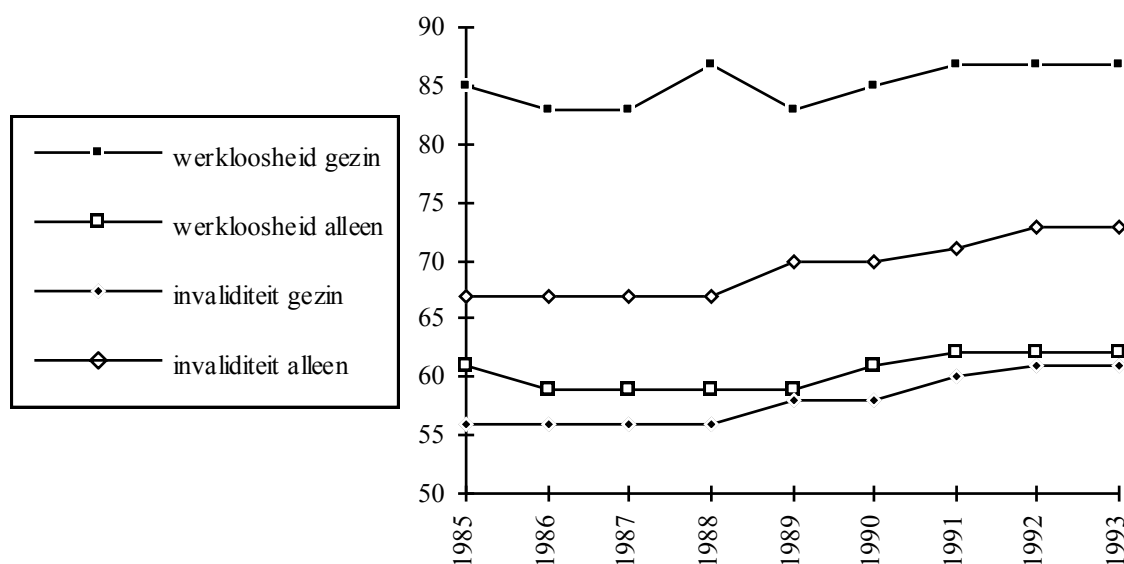

Grafiek 8: Evolutie van een aantal minimumuitkeringen (*) als % van de gemiddelde arbeiderslonen in de industrie.

(*) exclusief gezinsbijslag
Zie ook bijlage 2.

Grafiek 9: Evolutie van een aantal minimumuitkeringen als % van de overeenkomstige maximumuitkeringen, 1985-1993.

Tabel 11: Evolutie van de verhouding van een aantal minimum-uitkeringen (eventueel inclusief gezinsbijslag) in de werknemersregeling en in de bijstand tot de CSB-norm en de EG-norm, 1985-1992.

	CSB-norm		EG-norm	
	1985	1992	1985	1992
- werkloosheid alleenstaande	68	69	112	110
- werkloosheid koppel	69	70	99	91
- werkloosheid koppel met 1 kind (*)	70	64	94	80
- werkloosheid eenoudergezin met 1 kind (*)	81	83	125	117
- pensioen alleenstaande	95	91	153	137
- pensioen koppel	91	85	113	101
- bijstand alleenstaande	59	66	104	105
- bijstand koppel	57	63	85	82
- bijstand koppel met 1 kind (**)	44	58	68	73
- bijstand eenoudergezin met 1 kind (**)	50	79	77	111

(*) inclusief verhoogde gezinsbijslag

(**) inclusief gewaarborgde gezinsbijslag

4. Besluiten

1. De empirie leert dat de bewering die zegt dat meer frequente en meer langdurige werkloosheid, inkrimping van de dekkingsgraad van de sociale risico's en verlaging van de uitkeringen automatisch moeten leiden tot afnemende doelmatigheid van de sociale zekerheid en tot een toename van de inkomensongelijkheden tussen uitkeringstrekkers en niet-uitkeringstrekkers, een verkeerde en simplistische voorstelling van zaken is. De denkfout berust op het feit dat de gevolgen van sociaal-economische en beleidsmatige processen los worden gezien van de gevolgen van sociaal-demografische processen (inz. de toename van het aantal meerinkomensgezinnen), en omgekeerd. Ons onderzoek toont aan dat precies het samenvallen van deze processen heeft geleid tot een opvallende stabiliteit van de welvaartsverdeling en van de armoede.

2. Ook voor eeninkomensgezinnen met een vervangingsuitkering levert de empirie geen eenduidige indicatoren voor een verarmingshypothese. De welvaartspositie en de bestaanszekerheid van de - overigens in omvang erg beperkte - categorie van werkloze eeninkomensgezinnen is zelfs verbeterd. Hierbij dient wel benadrukt dat hun bestaansonzekerheidsrisico ongemeen hoog blijft. De welvaartspositie van gepensioneerde huishoudens met één inkomenstrekker ging er - ondanks het niet onaanzienlijke toename van hun koopkracht - relatief gesproken op achteruit, waarbij hun risico op bestaansonzekerheid een kleine stijging kende.

3. Langdurig uitkeringsafhankelijken (zowel gepensioneerden als aktieven) kenden een stijging van hun koopkracht, die evenwel geringer was dan de algemene welvaartstoename. Langdurig uitkeringsafhankelijken gleden m.a.w. (nog verder) af naar de laagste welvaarts categorieën. Dit resulteerde evenwel niet in een toename van hun (overigens hoog) bestaansonzekerheidsrisico.

4. De verklaring voor de stabiliteit bij risicogroepen (schuchtere verbetering bij al dan niet langdurig werkloze, zekere verslechtering bij gepensioneerde inkomensgezinnen) kan enerzijds worden toegeschreven aan het feit dat - vooral door werklozen - meer neveninkomsten worden ingezet en anderzijds (in mindere mate) aan het gevoerde beleid inzake minimumuitkeringen. Bijstandsuitkeringen en minimum-vervangingsuitkeringen (zowel pensioenen als werkloosheidsuitkeringen) stegen sneller dan de maximumuitkeringen in de sociale zekerheid; de koopkracht van de minimumuitkeringen bleef behouden en voor zover vergeleken met de gemiddelde arbeiderslonen in de industrie bleven ze (op de werkloosheidsuitkeringen na) ook welvaartsvast.

5. Voor zover gemeten met de strenge EG-armoedenorm verbeterde de doelmatigheid van de bijstandsuitkeringen voor (volledige en onvolledige) gezinnen met kinderen. De doelmatigheid van de minimum-werkloosheidsuitkeringen (vooral, maar niet uitsluitend, voor koppels met kinderen) en van de minimum-werknemers-pensioenen verminderde. Dit leidt tot het besluit dat het beleid weinig méér heeft gedaan dan de (reeds lage) koopkracht van de echte minima gehandhaafd; de meeste minimumuitkeringen (op de bijstandsuitkeringen na) zijn immers achter gebleven op de algemene welvaartsontwikkeling en op de evolutie van de strengste armoedenorm. Tenzij ze beschikken over additionele inkomsten (uit zwart werk, alimentatiegeld, hulp van derden, ...) hebben de meeste eeninkomensgezinnen met een minimumuitkering nog steeds een gezinsinkomen dat zich (ver) onder de bestaansonzekerheidsgrens bevindt.

BIBLIOGRAFIE

- ANDRIES, M., 'Uitkeringstrekkers in besparingstijd (1985-1992): toenemende dualisering?', in: VRANKEN, J., GELDOF, D., VAN MENXEL, G., *Armoede en sociale uitsluiting. Jaarboek 1994*. Leuven, 1994.
- ANDRIES, M., CANTILLON, B., PROOST, D., VAN DAM, R., 'Sociale zekerheid en bestaanszekerheid 1985-1992', in: *Welzijnsgids*, 11, 1994.
- CANTILLON, B., VAN HERCK, R., ANDRIES, M., MARX, I., *Werden mannen en vrouwen gelijk? Beroepsloopbanen en inkomens van mannen en vrouwen in de 80'er jaren*. Berichten/ UFSIA, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, december 1994.
- CANTILLON, B., MARX, I., PROOST, D., VAN DAM, R., *Sociale indicatoren 1985-1992*. Berichten/UFSIA, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, oktober 1993.
- CANTILLON, B., *De verzadigde sociale zekerheid*. Berichten/UFSIA, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, november 1992.
- CANTILLON, B., 'De 'zero sum crisis': een verklaring voor de stabiliteit van de inkomens- en welvaartsverdeling in een periode van economische crisis', in: *Maandschrift Economie*, (1992), 56. P. 54-76.
- CANTILLON, B., *Nieuwe behoeften aan zekerheid. Vrouw, gezin en inkomensverdeling*. Leuven: Acco, 1990.
- DE LATHOUWER, L., *De financiële positie van werklozen en de doelmatigheids- werking van de Belgische werkloosheidsverzekering*. Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid, november 1994.
- MEULEMANS, B., 'Bejaarden, welvaart, ongelijkheid, armoede en beleid (1976-1992)', in: *Ouderen in solidariteit. Vlaams Welzijnscongres 1993. Congreswerkboek*. Zaventem: Kluwer Editorial, 1993.
- MITCHELL, D., HARDING, A., GRUEN, F., *Targeting welfare: a survey*. International Social Security Association, International research meeting. Vienna, 9-11 november 1994.
- NATIONALE BANK, *De Belgische economie-statistieken 1980-1990*. Brussel, 1994.

BIJLAGEN

Bijlage 1: Evolutie van de armoedekloof (bedrag nodig om elk huishouden op te tillen boven de armoedenorm) als % van het totale factorinkomen in een aantal welvaartsstaten tijdens de jaren tachtig.

	jaar 1	jaar 2
LANDEN MET TOENAME VAN DE ARMOEDEKLOOF:		
Zweden (1981-1987)	0,6 %	0,9 %
Verenigd Koninkrijk (1979-1986)	0,9 %	1,2 %
Verenigde Staten (1979-1986)	2,3 %	2,5 %
Frankrijk (1979-1984)	1,2 %	1,3 %
Duitsland (1981-1984)	0,5 %	0,7 %
LANDEN MET GELIJKGEBLEVEN ARMOEDEKLOOF:		
Australië (1981-1985)	1,3 %	1,3 %
LANDEN MET AFNAME VAN DE ARMOEDEKLOOF:		
Canada (1981-1987)	1,6 %	1,4 %
Nederland (1983-1987)	1,8 %	0,8 %
Noorwegen (1979-1986)	0,7 %	0,5 %

Bron: Michell, D. e.a., *Targeting welfare: a survey*.

Bijlage 2: Minimum-uitkeringsbedragen (exclusief gezinsbijslag) als % van het nationaal inkomen per hoofd en van de gemiddelde arbeiderslonen in de industrie, 1985-1992.

	% van nationaal inkomen per hoofd			% van gemiddeld arbeidersloon industrie		
	1985	1988	1992	1985	1988	1992
- werkloosheid gezin	72	64	59	52	50	48
- werkloosheid alleenstaande	51	44	42	37	34	34
- gezinspensioen (*)	79	73	67	56	53	55
- alleenstaanden pensioen (*)	63	58	54	45	43	44
- bijstand koppel	59	55	54	43	43	44
- bijstand alleenstaande	43	41	40	31	32	33

(*) werknemersregeling, bij volledige loopbaan.

Bron: eigen berekeningen, op basis van nationale rekeningen en loonstatistieken NIS.